

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 8

KAYSERİ — 1992

NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN MURTAZA EFENDİ VE

«GÜLŞEN-İ HULEFÂ»SI :

Öğ. Gör. Necati AVCI

MÜELLİF HAKKINDA BİLGİ :

Nazmî-Zâde Murtaza'nın asıl adı; Nazmî-Zâde Hüseyin Murtaza Efendi olarak geçmektedir. Nazmî mahlası ile tanınan ve H. 1066/M. 1655 tarihinde ölen babası, bir Osmanlı şairidir ve adı Seyyid Ali Efendi'dir (1). Bu nedenledir ki kendisine Nazmî-Zâde denmektedir. Nazmî-Zâde; babasının yaşamış ve ölmüş olduğu Bağdat'ta dünyaya gelmiş ve ömrünün büyük bir kısmını burada geçirmiştir.

Nazmî-Zâde'nin doğum tarihi hakkında hiçbir eserde herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte ölüm tarihi M. 1721-2'ye tekabül eden H. 1134 tarihinde, doğum yeri olan Bağdat'ta vuku bulmuştur (2). Bazı genel kaynaklar bu ölüm tarihini doğrularken (3) bazıları bunu M. 1722/H. 1135, bazıları da M. 1723/H. 1136 (4) olarak kaydetmektedir.

Nazmî-Zâde, medrese öğrenimini Bağdat'ta tamamladıktan sonra devlet müesseselerinde ve Osmanlılar'ın muhtelif Bağdat valilerinin hizmetinde bulunmuştur. Yaptığı görevlerde zamanla yararlılık göstererek Bağdat Maliye Hazinesi Kâtipliğine yükselmiştir; başka bir kaynağa göre (5) Bağdat Hazine-i Maliye Ruznâme Vekilliğine kadar gelmiştir.

---

(1) Sürayya, Mehmet, Sicil-i Osmanî, IV, 560, İst., 1308; Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri, III, 110, İstn., 1975; Babinger, F., Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, ç. Coşkun Üçok, s. 274, Ankara, 1982.

(2) Osmanlı Müellifleri, agy., III, 110.

(3) Özön, Mustafa Nihat, Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s. 306, İst., 1941.

(4) Sicill-i Osmanî, agy., IV, 560; ML. IX, 260 İst., 1972.

(5) Babinger, F., age., s. 274; ML., IX, 260.

Müellif, Osmanlı tarih yazarları arasında gösterilmektedir ve geniş bilgiye sahip bir zattır. Nazmî-Zâde'nin, tarihçiliği yanında tezkire, şiir ve benzeri muhtelif konularda, ister müştereken ister bir başına telif ve tercemeleri mevcuttur. Şiirde de maharetli olduğu rivayetleri bulunuyorsa da (6), yazarın şairliğini tekit edecek -Divanı dışında- bir bilgiye rastlayamadık.

Nazmî-Zâde, herşeyden önce Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye yaptığı eser tercemeleriyle tanınmıştır. Bu durum yazarımızın bahis konusu her iki dile de iyice vakıf olduğunu göstermektedir. En çok tanınmış yani, tarihçiliği ve eseri «Gülşen-i Hulefâ»dır.

Murtaza; Vassaf Tarihi'ne bir şerh ve bir de lügat yazmış olup H. 1130/M. 1717 tarihinde, yine Bağdat'ta ölmüş olan kardeşi Hüseyin Nazmî-Zâde ile karıştırılmamalıdır. Bu karışıklık çok defa görülmüştür. (bkz. OM. agy., III, III).

Nazmî-Zâde'nin Gülşen-î Hulefa'sı için başkaynak seçtiği eser ise, Bağdat'ta yaşamış Şefaattin İsâ el-Kâdirî en-Nakşibendî el-Bendenîcî (yani Mendelilî; Irak'ın Kerkük Vilayetine bağlı kazalardan biridir)'nin «Câmi'ül-Envâr Fî Menakib'ül-Ahyâr» adlı eseridir. Bu eser, H. 1077/M. 1666 yılında Bağdat Valisi İbrahim Paşa'ya (M. 1665-1667) ithaf edilmiş olup Bağdat ve çevresinde gömülmüş olan şeyh ve velîlerin menkıbelerini zikretmektedir. Cumadî II 1092 yılının sonunda/Temmuz 1681 yılının ortasında bir başka vali olan İbrahim Paşa (M. 1681-1684) için tashih edilmiştir.

Müellifimizin; başta tarih olmak üzere değişik konularda yazdığı eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Gülşen-î Hulefa, Terceme-i Tarih-i Timur, Şerh-i Kaside-i Ferz dak, Terceme-i Tuyûr-i Cârîhe ve Zevari-yi Sâide, Zey-li Siyer, Tezkire-yi Evliya-i Bağdad, Şerh-i Şevahid-i Muğni'l-Lebîb An Kutub'il-A'ârîb, Şerh-i Lügat-i Târih-i Vassâf! Divân, Terceme-i Kitâb-ı Fezâilü'l-Hayl, Münşeât, Terceme-i Kâbûs-nâme, Kenzu'l-Ârifîn, Hey'et-i Seniyye ve Risâle-i Rub'u Ceyb'tir.

MÜELLİFİN ESERLERİNİN TANITILMASI :

Müellifin, yukarıda adı geçen eserlerinin, edinilen bilgiler ışığında tanıtılması : (7).

(6) Sicill-i Osmanî, agy., IV, 560.

(7) Müellifin tanınmış eseri, Gülşen-î Hulefa en son tanıtılacaktır.

1) Terceme-i Târih-i Timur : Timur tarihinin tercemesidir. (8). Mevlânâ İbn Arabşâh'ın, Arapça yazılmış Timur tarihî biyografisinin Türkçe ve Farsça tercemesi olup, Türkçesi H. 1277/M. 1861 tarihinde «Tarih-i Timur-ı Gürkan» (9) adı altında İstanbul'da; birinci kez İbrahim Müteferrika tarafından H. 1142'de ikinci kez ise H. 1277'de basılmıştır.

2 Rebi'ülevvel 1110/28.9.1896 tarihinde bitirilmiş olan terçeme, sonlarına doğru Arapça olan asıl eserden ayrılmaktadır. İbn Arabşah'ın son sözünün yerine Murtaza bir son söz yazmış ve bundan başka Timur'un dört oğlunun haleflerinin seçerelerini içine alan bir zeyil eklemiştir. Basılan eserin adı bir başka kaynakta «Timur-Nâme» olarak kaydedilmektedir (10).

2) Şerh-i Kaside-i Ferezdak: Emevîler devrinde karşılıklı hicivleşen (Naka'iz) üç meşhur Arap şairinden (Farazdah, Cerir, Ahtal) biridir. Farazdak'ın manası ise, yuvarlak ekmek (pide) demektir. Farazdak, (11) 70 yaşındayken hacca gittiği ve o sırada hac farizesini yapan, Oniki İmam'dan İmam Zeynelabidin Hazretleriyle (Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Talib) karşılaşınca söylediği ve başlığı :

هذا الذى تعرف البطحاء وطأت
و البيت يعرفه والحل والحرم

«Hazellezî tariful bathâe vatetehu, ve'lbeytu yarifuhu ve'l-hillu ve'l-Haremu»

olan meşhur kasidesinin Türkçe şerhidir. Bu şerhin sonunda; Bedir, Hendek, Hayber, Mekke'nin fethi ve benzeri gibi İslâmî hadiselerin de, geniş bir şekilde izahı vardır.

3) Terceme-i Tuyûr-i Cârîhe ve Zevari-yi Sâide: Eserin isminden de anlaşıldığı gibi, avda kullanılan kuşlar ile ilgili bazı bilgileri açıklayan Arapça bir eserin tercemesidir.

(8) OM., III, 111; Babinger, s. 274.

(9) OM., III, 111; Babinger, s. 274.

(10) SO., IV, 560.

(11) Emevî, dönemi şairlerinden olup adı Ebû Firas Hammam İbn Sa'sa'a'dır. Basra'da H.20/M. 640-1 civarında ve Hz. Ömer'in hilafetinin sonlarında doğmuş, yine Basra'da H. 110/M. 728 tarihinde ölmüştür. Bir nakaiz hicviyecisidir. İsfahânî, el-Ağânî, XXI, 299, 427, Beyrut, 1960; İbn Abd Rabbîn ,el-İkdu'l-Ferîd, I, 106, 303, 312, Kahire, 1965; Zeydan, Corci, Tarih et-Temeddün el-İslâmî, III, 119, Kahire, 1958; İbn Sellâm el-Cumahî, Tabakat Fuhûl eş-Şuarâ, I, 298, Kahire, 1974. İbn Haldun, el-İbar v eDivân el-Müptede' ve'l-Haber, II, 118, Beyrut, 1966; el-Cahız, Resail el-Cahız, I, 189, 191, 214, Kahire, 1964; Ahmed Emîn, Zuhru'l-İslâm, I, 73, Beyrut, 1969.

4) Zeyl-i Siyer : 1828 tarihinde Veysî'nin (12) Mısır'da yazdığı Siyer'e karşılık olan, Nâbî'nin (13) Veysî'ye zeylen yazdığı Siyer'in ayrı bir zeylidir (14).

5) Tezkire-yi Evliyâ-i Bağdat : Bağdat Velîlerinin Tezkiresi'dir. Bağdat ve civarında defnedilen evliyanın büyüklerinin hal tercemelerinden bahsetmekte olup asıl ismi «Câmi'ul-Envâr Fi Menâkibi'l-Ahyâr»dır. Bu eser ayrıca Bağdat şehir tarihi sahasına ait önemli bir eserdir. Nazmî-Zâde, bu eserinde listesini çıkardığı velî ve şeyhlerin ayrıca hayatları hakkında bilgi vermektedir. Eserde, Bağdat civarında gömülü, 170 kadar velinin hal tercemesi vardır. Bu eser yazılırken, Farsça ve Arapça başka eserlerden istifade edilmiştir (15).

6) Şerh-i Şevahid-i Muğni'l-Lebîb: Nazmî-Zâde'nin, terceme ettiği bu eseri, nahiv ilmine dair yazılan eserlerin en meşhurlarından olan «Muğni'l-Lebîb An Kutub'il-A'ârîb»in «Şevâhid»inin şerhidir. Bu eser iki büyük cilt halindedir (16).

7) Şerh-i Lüğat-i Tarih-i Vassâf : Bu ibarenin manasının kapalı olması dolayısıyla, bazı kimseler tarafından şerh olunan «Vassâf Tarihi»nin bir şerhi kabul edilmektedir. Tarih-i Vassâf'ın yazarı Vassâf lakabıyla şöhret bulmuş, Hoca Abdullah İbn Fazlullah'tır ve eserini 5 cilt halinde yazmıştır. Eser, H. 711/M. 1311 yılında tamamlanmıştır (17). Aslında bu eser, Murtaza'nın kardeşi Hüseyin Nazmî-Zâde'nindir, yanlışlıkla Murtaza'ya maledilmiştir. (18).

(12) Veysî veya Üveysî, Efendi; Alaşehir'lidir. Kadı Muhammed Efendi'nin oğludur. Mısır Divan Kâtipliği yaptı .Ali Paşa'nın Macaristan seferinde Hümâyun Ordusu kadısı oldu. Yedi defa Üsküp kadısı oldu. Azledilerek H. 1037/M. 1627'de ölmüştür. Mezarı Üsküdar'dadır ve üzerine bir beyitle 68 yıl yaşadığı yazılıdır. Önemli teliflerinden biri de «Dürretü't-Tâc Fi Sîret'il-Mirâc»dır. SO., IV, 619-620.

(13) Nâbî; (M. 1642-1712) Divan edebiyatımızın en büyük didaktik şairidir. Urfalı'dır. Musahip Mustafa Paşa'nın önce Divan kâtibi sonra Kethudalığını yaptı. İstanbul'da ölmüştür. SO., IV, 530; Karaalioğlu, Seyyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatı Sözlüğü, s. 264, İst., 1974.

(14) Zeyl-i Siyer-i Veysî, Yz., Nuruosmaniye Küt. Nu., 3309; SO., IV, 530, 620; OM., III. 111.

(15) OM, III, 111; Babinger, s. 276.

(16) Hacı Halife Keşf., II, 1751, İst., 1943.

(17) Keşf., I, 309, İst., 1941; SO., IV, 560.

(18) OM., III, 111 .

8) Divân: Müellifin bu eseri, bilinen diğer divanlar tarzında yazılan bir eserdir.

9) Terceme-i Kitab-ı Fezâilü'l-Hayl: Arapça olarak yazılan ve atların iyi ve faziletli yönleri, faydaları, ve diğer özelliklerini anlatan bir eserin tercemesidir.

10) Münşeât: Bu eser, müellifin değişik yazı ve notlarını ihtiva eden ve eski tarzda yazılan bir eseridir.

11) Terceme-i Kâbûs-nâme: H. 475/M. 1082'de Emîr Unsuru'l-Maâlî İbn-i Ziyâr tarafından yazılan «Kâbûs-nâme»nin (19) tercemesidir. Eser; Abbâsî Halifeleri zamanında, Kûhistan'da hükûmet kuran, padişahlar taifesinden olan Keykâvus İbn-i İskender İbn-i Kâbus'un, oğluna hitaben siyaset ve hükûmet idaresi ile ilgili nasihatleri ihtiva eden ve hemen her maddesi konuya bağlı bir hikâye ile süslendirilen tanınmış bir eser olup birinci defa H. 835/1432 tarihinde Sultan II. Murad'ın emri ile, nedimlerinden İlyasoğlu Mercimek Ahmet tarafından sade bir dille Filibe'de terceme edilmiştir. 44 bölümden ibaret olan bu terceme her bakımdan faydalı eserlerde nsayılabilir. Eser, ikinci kez H. 1117/M. 1705 tarihinde Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın emir ve teşviki ile Nazmî-Zâde Murtaza tarafından; zamanın kullanılan diline göre, düzeltilip değiştirilmek suretiyle terceme edilmiştir. Daha sonra Kazan âlimlerinden Abdulkayyûm Molla Nâsır tarafından biraz kısaltılmak suretiyle Türkçe'nin Kazan lehcesine çevrilerek iki defa basılmıştır. Şark dilleri Kadın alimlerinden Rusya'lı Gülnar Hanım (Madam O. De Lebedef) tarafından Rusça'ya terceme edilip basılmıştır.

Kâbus-nâme; Farsça yazılmış bir siyaset kitabıdır. Daha önceleri Osmanlıcaya çevrilmiştir. En eski çevirisi Ak Kadioğlu adlı birine aittir. Bir rivayete göre Emîr Süleyman (ö. 813/M.1419) zamanında yazılmıştır (20).

12) Kenzu'l-Ârifîn : Müellifin, tasavvuf konusunda, Arapça'dan zamanın Türkçe'sine terceme ettiği bir eseridir.

(19) Keşf, agy., II, 1305; OM., III, 111; Babinger, s. 274, 276-277; 1001 Temel Eser, Tercüman, No. 36, I, 9.

(20) Babinger, s. 275

13) Hey'et-i Seniyye: Nazmî-Zâde, bu Arapça eseri Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın emir ve teşvikleriyle Türkçe'ye terceme etmiştir.

14) Risâle-i Rub'u Ceyb : Bu eser, yukarıdaki eserlerinin yanı sıra Nazmî-Zâde'nin kendi el yazısı ile yazdığı bir eseridir. Bu eserin bir nüshası, İstanbul'da Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Nazmî-Zâde'nin, yazarlığı yanında şairliği de vardır. Ancak şairliği yazarlığı kadar gelişmemiştir. Müellifin yazdığı şiirlerinden şu örnekleri aktarabiliriz: (21).

**İki âlemde rahat istersen Murtaza sen de,
Edüp terk-i enaniyyet, ubdiyyette yüzün tut.
Müellifin bir gazeli ise, şöyle başlamaktadır :
Bülbül-i bağ-ı hakikat hem enimdir benim,
Şâhid-i cûş-i dilim, çeşm-i terinimdir benim.**

**Lütf-i Hakk'a eyledim ilkâ-i dest-i itisam,
Hasbiyellâhu kefa nakş-i nigînimdir benim.**

**Yoktur âmâle ümidim dergâh-ı Hakk'a heman
Rište-i acz-i dilim hablulmetinimdir benim.**

**Urvetülvüska'yı ihlasa temessük Murtaza,
Bî tekellüf, hâsıl-ı kadimimdir benim.**

15) Gülşen-i Hulefâ (Halifelerin Gülbahçesi) : (22) Müellifin en çok tanınmış eseridir. H. 1143/M. 1730 tarihinde aslı Macarlı olan Bâb-ı Âlî Mütercimi İbrahim Müteferrika (1674-1745) tarafından, İstanbul'da Arap harfleriyle basmak üzere kurulan ilk matbaa olan, Bâb-ı Âlî matbaasında basılmıştır. Basılan bu eser Bağdat Valisi Ömer Paşa'nın (H.1088-1100) arzusu üzerine yazarımız tarafından kaleme alınmıştır. H. 127/M. 729 tarihinden yani Bağdat'ın kuruluşundan H. 1130/M. 1717 tarihine kadar geçen İslâmî hadiselerin Endelüs'e ait kısmının haricinde ve bilhas-

(21) OM., III, 112.

(22) OM., III, 110-112; Z. Keşf., II, 377; Babinger, 275-276; Özön, M.N., Son Asır Türk Edebiyatı, 306; Levend, A.S., Türk Edebiyatı Tarihi I, 195, 312, 319, 519; ML. IX, 268; SO., IV, 560.

sa Osmanlılar'ın fetihlerinden sonra Bağdat ve Irak tarihinden bahsetmekte olup bir babında, ortaya çıkışlarından yıkılışına kadar Mısır'daki Abbâsîler'in tarihini anlatmaktadır. Müellif, yetişip gördüğü olayları anlattığı son bölümlerin değeri, gerçekten çok büyüktür. Eser, H. 1130/M. 1717 yılından sonraki birtakım olayları da anlatır. Örneğin; Vali Hasan Paşa'nın H. 1130/M. 1717 yılında Havîze ve Lam'oğulları'na (Güney-doğu Bağdat'ta) karşı yaptığı sefer açıkça anlatılmıştır. Eser Bağdat'ın Osmanlılar zamanındaki tarihi için çok değerli bir kaynak olup bu şehre gelen Osmanlı Valileri'ni tanımaya da ayrıca yardımcı olmaktadır.

Kerkük'lü tarihçilerden Resül Havi Efendi (23) adlı biri sonradan H. 1132/M. 1720-1237/1825 yıllarını içine alan «Davhatü'l-Vüzerâ: **دوحة الوزراء**» adıyla Bağdat'ın Osmanlı Valileri'ni tarihine bir zeyil yazmıştır. Eser; H. 1246/M. 1830 yılında Bağdat'ta basılmıştır. Ancak bu eser sonradan yok edilmiş olduğu için bugün nüshaları çok nadir olarak ele geçmektedir (24). Buna ilave-ten Süleyman b. Hacı Talib, Sâbit takma adı altında H. 1163/ M. 1750-1246/1830 yıllarında Bağdat'a gelen Valilerin tarihini yazmıştır.

Eserin yazılış tarzı eski usuldedir. İhtiva ettiği bilgiler ise ekseriyet itibariyle güvenilir malumatlardır.

Nazmî-Zâde Murtaza, gençliğinde eseri yazarken Farsça ve Arapça kaynaklardan yararlanmış fakat sonradan H. 1092/ M. 1681'de eseri değiştirerek son şekline sokmuştur.

Aslında bu eserde dikkati çeken bir başka husus da, eserin iki tertip halinde hazırlanmasıdır. Birinci tertip Nazmî-Zâde'nin değil, Bağdatlı Şiî bilginlerinden birinindir. İlk tertibinin, Vali İbrahim Paşa'nın arzusu ile vücûda getirildiği H. 1077/M. 1666 yılında, Nazmî-Zâde henüz çok genç olduğundan bu iddia doğru görülmemektedir. Eserin tamamı ancak Cumadi II. 1092/Ocak 1681 de bitirilmiştir. Böylece eserin ikinci tertibi Nazmî-Zâde'nin kaleminden çıkmış oluyor. Kaldı ki bir başka rivayete göre, eserin; Şefaattin İsâ'nın yazmış olduğu «Câmiu'l-Envâr Fî Menâkibi'l-Ahyâr» adlı eserinin değiştirilmiş veya kısaltılmış bir nüshası ya da kitabın doğrudan doğruya kendisidir.

(23) St. H. Longrigg, Irak'ın Dört Modern Şehri, s. 328, Oxford, 1925.

(24) İstanbul, Hüsrev Paşa Küt., Nu., 390/1.

Nazmî-Zâde'nin bu eseri, yukarıda da anlattığımız gibi Cuma-
di II. 1143 başı/Ağustos 1730 tarihinde tamamlanmıştır. Eserin
sonunda, baskısının bitirilmesiyle ilgili aşağıdaki malumat bulun-
maktadır (25).

بِسْمِ الْكُتَابِ بِعَمْرِ الْوَهَّابِ فِي غُرَّةِ نَهْرِ صَفَرِ الْخَيْرِ سَنَةِ ثَلَاثَةِ وَأَرْبَعِينَ
وَمِائَةِ وَالْفَعْلَى يَدِ الْحَقِيرِ الْفَقِيرِ إِبْرَاهِيمَ مِنْ مَتْرُكِيَّانِ عَالِي الْمَأْمُورِ بِعَمَلِ الطَّبَعِ
بِدَارِ الطَّبَاعَةِ الْمَعْمُورَةِ فِي الْبَلَدَةِ الطَّيِّبَةِ قَسْطَنْطِينِيَّةِ دَامَتْ عِمَارَتُهَا السَّمَاءَ الْقِيَامَةَ .

Eserin giriş kısmında, İbrahim Müteferrika'nın önsözü bulun-
maktadır. Böylece basılı eser: 5 sayfa giriş 3 sayfa fihrist (nesir
şeklinde serdedilmiştir) 130 yaprak metinden ibaret olup, 1. yap-
rağına, 130. yaprağın b sayfaları boştur. Eserin yazı stili ise nesih-
tir.

Eser hakkında verilen bilgilerin daha da faydalı olabilmesi
için fihristini, yazımızın sonuna eklemeyi uygun bulduk.

Nazmî-Zâde'nin diğer eserleri yıldızlar bilgisi ve din bilgisi
gibi başka alanlarla ilgili olup tarihle ilgileri yoktur.
Gülşen-î Hulefâ'nın Türkiye'deki Bilinen Yazma Nüshaları :

(25) Murtaza, Nazmî-Zâde, Gülşen-i Hulefâ, s. 130a., İst., H. 1143/M. 1730;
Ank., Üniv., İ. F. Küt. Nu. 4099; Erc., Üniv., İ. F. Küt. Nu. 406.

GÜLŞEN-İ HULEFA :

FIHRİS-İ KİTAB

Tafsil-i Ahval-i Abbas ve Hilafet-i Abdullah Seffah ve İnki raz-ı Devlet-i Benî Ümeyye	2
Hukûmet-i Benî Ümeyre Der Mağrib, Hilafet-i Ebû Cafer el-Mansur Billah, Katl-i Ebû Müslim	3
İbtidâ-i Binâ-i Bağdat	4
İntikâl-i Hazret-i İmâm Cafer es-Sâdık, İntikal-i Hazret-i İmâm Âzam	5
Hilafet-i Muhammed el-Mehdî, b, Mansur el-Abbasî	7
Zuhûr-ı Mukanna, Hilafet-i Mûsa el-Mehdî b. Muhammed el-Mehdî	8
Hilafet-i Harun er-Reşîd b. Mehdi, Vefat-ı İmam Malik, Ve-	

fat-i Abdullah b el-Mübarek, Vefat-i İmam Mûsa	9
Vefat-i İmam Muhammed eş-Şeybânî, Vefat-ı Sîbeveyh ve Kesâî, Zuhur-i Devlet-i Benî Ağlub Der Mağrib, Hilâfet-i Muhammed Emîn b. Harun er-Reşid	10
Vefat-i Abdullah b. Kesîr el-Makarrî ve Vareş el-Makarrî ve ve Vakî', Vefat-i eş-Şeyh Marûf Kerhî, Hilafet-i Abdullah el-Memûn b. Harun er-Reşid, Vefat-i Hazret-i İmam Alî er-Râzî, Vefat-i İmam Şâfiî	11
Zuhûr-i Devlet-i Âl-i Tâhir, Hilafet-i Muhammed el-Mutasım b. Harun, İntikal-i İmâm Muhammed el-Cevâd	13
Katl-i Bâbek, Hilafet-i el-Vasik Billah Harun b. Mutasım, Hilafet-i el-Mütevekkil Alallah Cafer b. el-Mutasım	14
İptida-i Hukûmet-i Etrâk bi Mısır-ı Kâhire, İntikal-i İmam Ahmed Hanbel, İntikal-i Zünnûn-i Mısri, Hilafet-i el-Muntasır Billah Ebû Cafer Muhammed b. el-Mütevekkil.	15
Hilafet-i el-Müsteîn Billah Ahmed b. Muhammed el-Mutasım, Hilafet el-Mütezz Billah ve Kîle Zübeyr b. el-Mütevekkil Billah	16
İptidâ-i Hukûmet-i Benî Tolon Der Mısır, Vefat-i İmam Alî el-Mhedî, Hilafet-i el-Mühtedî Billah Muhammed b. el-Vâsik.	17
Hilafet-i el-Mutemid Biavnillah Ahmed b. Cafer el-Mütevekkil, Zuhûr-i Safâriyân	18
İntikal-i İmam Hasan el-Askerî, İntikal-i Bayezid Bistamî ve Sahib-i Sihhâh-i Müslim, Zuhûr-i Sâmâniyân, İptidâ-i Zuhûr-ı Devlet-i Sebuktekîn	19
Hilafet-i el-Mutazıd Billah Ahmed b. el-Muvaffak, Talha b. el-Mütevekkil, Zuhûr-i Karâmite	20
Hilafet-i el-Muktefî Billah Alî b. Mutazıd, Hilafet-i el-Muktedir Billah Ebu'l-Fazıl Cafer b. Ahmed el-Mutazıd, Katl-i Hüseyin el-Mansur el-Hellâc Rahmetullah	21
İptidâ-i Zuhûr-i Fâtımiyyûn, Hilafet-i el-Kâhir Billah Ebu Mansur Muhammed b. el-Mutazıd Ahmed el-Abbâsî, Hukûmet-i İhşidiyân Bi Mısır	22
Zuhûr-i Devlet-i Âl-i Büveyh	23
Hilafet-i er-Râdî Billah Ebu'l-Kasım Muhammed b. Cafer el-Muktadir el-Abbâsî	24
Hilafet-i el-Muttakî Billah Ebu İshak İbrahim b. el-Muktadir el-Abbâsî	25
Hilafet-i el-Müstekfî Billah Ebu'l-Kasım Abdullah b el-Muktefî, Hilafet-i el-Mutî Billah Ebu'l-Kasım Fazıl b. el-Mukta-	

dir, Hilafet-i et-Tâyi' Billah Ebu Bekir Abdülkerim b. el-Mutî	26
Hilafet-i el-Kâdir Billah Ebu'l-Abbâs b. İshak b. el-Muktadir.	
İstiklâl-i Sultan Mahmud Sebuktekin, Hilafet-i el-Kaim	
Biemrillah Abdullah b. Ahmed el-Kâdir Billah	27
Tafsil-i Ahval-i Selâtin-i Selâcika	28
Zuhûr-i Hasan Sabbâh, Melikşah b. el-Alp Arslan	29
Hilafet-i el-Muktadî Billah Abdullah b. Ahmed b. el-Kâim . .	31
Hilafet-i el-Mustazhır Billah Ebu'l-Abbas Ahmed b. el-Muk-	
tedî, Hilafet-i el-Müsterşid Billah Ebu'l-Mansur Fazıl b.	
Mustazhır	32
Hilafet-i er-Râşid Billah Ebu Cafer el-Mansur b. el-Müster-	
şid, Hilafet-i el-Muktefî Liemrillah Ebu Abdullah b. el-Mus-	
tazhır, Hilafet-i Müstencid Billah Muhammed b. el-Mustaz-	
hır Billah Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Muhammed el-Muktefî . .	33
Hilafet-i el-Müstazî Bi Nurillah Hasan b. el-Müstencid, Zikr-i	
Hukûmet-i Eyyûbiyye Der Mısır, Selahaddîn Yusuf b. Eyyûb	
b. Şâdî	34
Hilafet-i Nâsır Li Dînillah Ebu'l-Abbas b Hasan el-Müstazî	
el-Abbâsî	35
Hilafet-i ez-Zâhir Biemrillah Ebu en-Nasr Muhammed b. en-	
Nâsır Li Dînillah, İntikal-i Hazret-i Şeyh Şehabeddin Aleyhir-	
rahme, Hilafet-i el-Mustansır Billah Mansur b. Muhammed	
ez-Zâhir, Hilafet-i el-Musta'sım Billah Ebu Ahmed Abdullah	
b. el-Mustansır Billah	36
Hukûmet-i Çerakise Der Mısır	37
Fasl-i Hudûs-i Vakie-i Bağdad Be Rivayet-i Tarih-i Vassâf . .	39
Zikr-i Hukûmet-i Âl-i Hulâku ve Cengiz Der Bağdad, İbka-	
han b. Hulâku, Pâdişâhe-yi Sultan Ahmed b. Hulâku, Pâdişâ-	
he-yi Ergunhân b. İbkâ	45
Hukûmet-i Bayduhan b. Turfayhan b. Hulaku, Pâdişâhe-yi	
Keyhatu Hân, Pâdişâhe-yi Bayduhan, İslam-i Ğazân Han . .	46
Pâdişâhe-yi Muhammed Hudabende, Saltanet-i Ebû Said Ba-	
hadır	47
Saltanet-i Arpâhan Cengizî, Saltanet-i Musahan Cengizî,	
Saltanet-i Muhammed Han Ez Nesl-i Hulaku	48
Zikr-i Hukûmet-i İlhaniyan Der Bağdad, Saltanet-i Sultan	
Üveys, Saltanet-i Sultan Hüseyin b. Üveys Celayirî.	49
Zikr-i Âmeden-i Timur ve Griften-i Bağdad	50
Hukûmet-i Kara Yusuf eş-Şehîr Bi Kara Koyunlu, Zikr-i Hu-	
kûmet-i Emîr İskender b. Kara Yusuf	51
Zikr-i Hukûmet-i Mirza Cihanşah b. Kara Yusuf, Zikr-i Hü-	
kûmet-i Pîr Budak, Zikr-i Saltanet-i Ak Koyunlu Ebu en-Nasr	

Sultan Hüseyin Beg b. Kara Osman	52
Saltanet-i Yakub Mirzâ, Hukûmet-i Bay Sungur	53
Hukûmet-i Rüstem Mirza, Hukûmet-i Ahmed Padişah, Hukû- met-i Sultan Murad b. Yakub, Zuhûr-i Şah İsmail b. Hayder . .	54
Sefer-i Sultan Süleyman Han Be Acem, Cülûs-i Şah Tahmas, Zikr-i Hukûmet-i Zülfikar	56
Âmeden-i Sultan Süleyman Han Be Bağdad ve Tahsîl-i Ne- seb-i Vâlâ Ensâb Âl-i Osman	57
Saltanet-i Sultan Osman Han Ğâzî b. Ertuğrul, Saltanet-i Sultan Orhan Ğâzî, Saltanet-i Sultan Murad Han Hudaven- digâr Ğazî, Sâltanet-i Sultan Yıldırım Bayezid Han	58
Saltanet-i Sultan Muhammed Han Ğâzî, Saltanet-i Sultan Murad Han Ğâzî, Saltanet-i Ebu'l-Fetih Ve'l-Mağâzî Sultan Muhammed Han Ğâzî	59
Saltanet-i Sultan Bayezîd Han-ı Velî, Saltanet-i Sultan Se- lim Han	60
Feth-i Bağdad Be Teveccüh-i Sultan Süleyman Han	61
Sefer-i İyâs Paşa Be Basra	62
Sefer-i Ali Paşa Be Basra, Reften-i Vâli-yi Bağdad Muham- med Paşa Be Feth-i Şehrizûr	63
Saltanet-i Sultan Selim Han	64
Saltanet-i Sultan Murad Han Sâlis, Cülûs-i İsmail Mirzâ Be Taht-i İklim-i Acem, Cülûs-i Şah-i Acem Muhammed Hudâ- bende, Cülûs-i Şah-i Acem Abbas Mirzâ	65
Saltanet-i Sultan Muhammed Han, Saltanet-i Sultan Ahmed Han, Saltanet-i Sultan Mustafa Han, Saltanet-i Sultan Os- man Han	66
Zikr-i Feristaden-i Bekir Subaşı Mefatîh-i Kale-yi Bağdat Behişt-Âbâd Be Şâh-i Acem Şah Abbas, Âmeden-i Şah Abbas Be Bağdat	71
Zikr-i Hukûmet-i Safî Kûli Han ve Âmeden-i Vezir Hafız Ah- med Paşa	73
Cylûs-i Şah-Safî, Âmeden-i Hüsrev Paşa Be Bağdad	74
Zikr-i Hukûmet-i Bektaş Han	76
Feth-i Kale-i Revan, Âmeden-i Sultan Murad Han Ğazî Be Bağdad ve Teşhîr Kerden-i Kale-i Mezbûre	77
Hukûmet-i Hasan Paşa, Hukûmet-i Vezir Derviş Muhammed Paşa	79
Cülûs-i Sultan İbrahim Han, Hukûmet-i Vezir Hasan Paşa Bar-i Diğer, Cülûs-i Şah-i Acem Abbas Şânî	80
Hukûmet-i el-Vezir Deli Hüseyin Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Muhammed Paşa, Hukûmet-i Mûsa Paşa, Hukûmet-i el-Vezir	

İbrahim Paşa	81
Feth-i Kale-i Ritmu Der Cezire-i Girit, Hukûmet-i el-Vezir Musa Paşa, Cülûs-i Sultan Muhammed Han	82
Hukûmet-i Vezir Melik Ahmed Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Arslan Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Hüseyin Paşa	83
Hukûmet-i el-Vezir Kara Mustafa Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Murtaza Paşa	84
Hukûmet-i el-Vezir Muhammed Paşa	86
Kukûmet-i el-Vezir Haseki Muhammed Paşa	87
Kukûmet-i Sâniye el-Vezir Murtaza Paşa	90
Hukûmet-i el-Vezir Kambur Mustafa Paşa	92
Hukûmet-i el-Vezir Mustaf aPaşa, Veladet-i Şehzâde-i Civan Baht-i Sultan Mustafa, Hukûmet-i el-Vezir Mustafa Paşa	93
Hukûmet-i el-Vezir İbrahim Paşa	95
Cülûs-i Süleyman Şah-i Acem, Sefer-i Basra Bâr-i Diğer, Hukûmet-i el-Vezir Mustafa Paşa	96
Hukûmet-i el-Vezir Hüseyin Paşa	101
Hukûmet-i el-Vezir Abdurrahman Paşa	102
Hukûmet-i el-Vezir Kaplan Mustafa Paşa, Hukûmet-i el- Vezir Ömer Paşa	103
Feth-i Kale-i Şehrîn, Hukûmet-i el-Vezir İbrahim Paşa	104
Hukûmet-i Ömer Paşa Fî ed-Daf'e es-Sâniye, Hukûmet-i el- Vezir Kethüda Ahmed Paşa	105
Cülûs-i Sultan Süleyman Han, Hukûmet-i el-Vezir Ömer Pa- şa Sâlisen	106
Vâkie-i Fâkie-i Sefer-i Beç	107
Hukûmet-i Ahmed Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Ahmed Paşa Cülûs-i Sultan Mustafa Han, Hukûmet-i el-Vezir Ali Paşa	115
Velâdet-i Şehzâde Mahmud, Hukûmet-i el-Vezir İsmail Paşa	116
Hukûmet-i el-Vezir Mustafa Paşa	117
Zikr-i Âmeden-i Sefayin-i Donanma-i Hümâyûn	118
Sefer-i Nehr-i Diyâb	120
Hukûmet-i el-Vezir Yusuf Paşa	122
Cülûs-i Sultan Ahmed Han, Hukûmet-i Ali Paşa, Hukûmet-i el-Vezir Hasan Paşa	123
Fasl-i Sefer-i A'râb-i Havîze	130